

מבצע אנטבה בהלכה מאת הרב עובדיה יוסף (תורה שבעל פה יט)

הנה לפני שהוחלט סופית ע"י הממשלה על מבצע אנטבה שנקרא בשם מבצע יהונתן, עמדה לפנינו השאלה מצד כמה ממשפחות היהודים החטופים שהיו במטוס אייר פראנס האם על פי ההלכה יש לשחרר את ארבעים המחבלים הכלואים בישראל כדרישת החוטפים, על מנת להציל את חייהם של מאת החטופים,

או שמא יש לומר

שמלבד שע"י כך פותחים פתח לחטיפות נוספות כדי לסחוט שחרור מחבלים נוספים לאחר שיצליחו במשימתם זו, עוד יש לחוש שקרוב לודאי שהמחבלים אשר ישוחררו מכלאם ינסו לחדור שנית למדינת ישראל להרוג ולרצוח אנשים נשים וטף, ונמצא שבכדי להציל את היהודים החטופים מודאי סכנה - מעמידים את היישוב, בפרט בערי הספר, עכ"פ בספק סכנה.

ובאמת שישנה מחלוקת בפוסקים אם יש לאדם להכניס עצמו בספק סכנה כדי להציל תבירו מודאי סכנה,

כמו שיתבאר להלן.

אלא שבנ"ד מכניסים גם את אחרים בספק סכנה,

ואע"פ שבלא"ה ישנם אלפי מחבלים המתנכלים יישראל (יה"ר שיבוא בעל הכרם ויכלה את קוציו).

מ"מ, שחרור ארבעים המחבלים הנוספים על צרינו מגביר ביתר שאת את סכנת החדירות לישראל, ויהבי נפשייה לנקום נקט ולשפורך דם נקי

שו"ת יביע אומר חלק י - חושן משפט סימן ו

מבצע אנטבה בהלכה

ביום כ"ט סיון תשל"ו, נחטף מטוס של חברת אייר פראנס שהיה בדרכו לישראל, על ידי מחבלים.

במטוס החטוף היו הרבה נוסעים, ובתוכם מאה וארבע יהודים שהיו בדרכם לישראל.

המטוס הונחת באוגנדה, שהוא מרוחק ארבעת אלפים ק"מ מישראל.

באוגנדה קיבלו המחבלים סיוע משלטונות אוגנדה שהם שונאי ישראל.

שם שוחררו כל הנוסעים מלבד היהודים שביניהם.

החוטפים הציגו אולטימטום, שבו דרשו כי בתוך ארבעים ושמונה שעות ישוחררו חבריהם, ארבעים מחבלים

הכלואים בישראל, ואם לאו - הם יפגעו בבני הערובה הנמצאים בידם.

*והועלתה השאלה,

האם על פי ההלכה יש לשחרר את המחבלים הכלואים בישראל כדרישת החוטפים, על מנת להציל את חייהם של

החטופים היהודים,

או שמא יש לומר

שמלבד שע"י כך פותחים פתח לחטיפות נוספות כדי לסחוט שחרור מחבלים נוספים לאחר שיצליחו במשימתם זו,

עוד יש לחוש שקרוב לודאי שהמחבלים אשר ישוחררו מכלאם ינסו לחדור שנית למדינת ישראל להרוג ולרצוח

אנשים נשים וטף, ונמצא שבכדי להציל את היהודים החטופים מודאי סכנה - מעמידים את היישוב, בפרט בערי

הספר, עכ"פ בספק סכנה ממש?

בבא בתרא ח.

כללא דמילתא: כל מילתא דאית להו הנאה מיניה - אפילו מיתמי.

רבה רמא צדקה איתמי דבי בר מריון.

א"ל אביי: והתני רב שמואל בר יהודה: **אין פוסקין צדקה על היתומים אפילו לפדיון שבויים?**

א"ל: אנא לאחשובינהו קא עבידנא.

איפרא הורמיז אימיה דשבור מלכא שדרה ארנקה דדינרי לקמיה דרב יוסף. אמרה: ליהוי למצוה רבה.

יתיב רב יוסף וקא מעיין בה: מאי מצוה רבה?

א"ל אביי: מדתני רב שמואל בר יהודה: **אין פוסקין צדקה על היתומים אפילו לפדיון שבויים**, שמע מינה: פדיון

שבויים מצוה רבה היא.

אמר ליה רבא לרבה בר מרי:

מנא הא מילתא דאמור רבנן דפדיון שבויים מצוה רבה היא?

א"ל:

דכתיב (ירמיה טו:ב):

והיה כי יאמרו אליך **אנה נצא, ואמרת אליהם:**

כה אמר ה': אשר למות – למות; ואשר לחרב – לחרב; ואשר לרעב – לרעב; ואשר לשבי – לשבי,

ואמר רבי יוחנן:

כל המאוחר בפסוק זה - קשה מחבירו =

חרב קשה ממות - אי בעית אימא: קרא, ואי בעית אימא סברא:

אי בעית אימא סברא: האי קא מינוול והאי לא קא מינוול;

ואבע"א קרא: יקר בעיני ה' המותה לחסידי.

רעב קשה מחרב –

איבעית אימא סברא: האי קא מצטער והאי לא קא מצטער;

איבעית אימא קרא: טובים היו חללי חרב מחללי רעב.

שבי [קשה מכולם] - דכולהו איתנהו ביה.

ירמיהו פרק טו פסוק א - ה

(א) ויאמר יקנוק אלי:

אם יעמד משה ושמואל לפני אין נפשי אליהם הנה שלח מעל פני ויצאו:

(ב) והנה כי יאמרו אליך:

אנה נצא

ואמרת אליהם:

לה אמר יקנוק

*אשר למנות למנות ואשר לחרב לחרב ואשר לרעב לרעב ואשר לשבי לשבי:

(ג) ופקדתי עליהם ארבע משפחות נאם יקנוק

את החרב להרג ואת הפלבים לסחב ואת עוף השמים ואת בהמת הארץ לאכל ולהשחית:

(ד) ונתתם לזועה לזענה לכל ממלקות הארץ בגלל מנשה בן יחזקיהו מלך יהודה על אשר עשה בירושלם:

ירמיהו פרק מג פסוק ח - יג

(ח) ויהי דבר יקנוק אלי ירמיהו בתחפנחס לאמר:

(ט) קח בידך אבנים גדלות וטמנתם במלט במלכן אשר בפתח בית פרעה בתחפנחס לעיני אנשים יהודים:

(י) ואמרת אליהם

לה אמר יקנוק צב-אות אלהי ישראל

הנני שלח ולקחתי את נבוכדראצר מלך-בבל עבדי

ושמתי כסאו ממעל לאבנים האלה אשר טמנתי ונטה את שפירורו שפירורו עליהם:

ובאה ונא והנה את-ארץ מצרים

(יא)

*אשר למנות למנות ואשר לשבי לשבי ואשר לחרב לחרב:

והציתי אש בבתיה אלהי מצרים ושרפם ושבתם

(יב)

ועטה את-ארץ מצרים כאשר יעטה הרעה את-בגדו ויצא משם בשלום:

(יג) נשנה ושבר את-מצבות בית שמש אשר בארץ מצרים ואת-בתיה אלהי-מצרים ישרף באש: o

כתובות נב.

תנו רבנן:

נשבית, והיו מבקשין ממנו עד עשרה בדמיה –**פודה;****פעם ראשונה –****רצה – פודה;****מכאן ואילך –****רצה - אינו פודה דלא תקינו בה רבנן אלא חד פדיון;****רבן שמעון בן גמליאל אומר:****אין פודין את השבויין יותר על כדי דמיהם מפני תקון העולם = שלא ירגילו להעלות על דמיהן.**

הא בכדי דמיהן - פודין, אף על גב דפרקונה יותר על כתובתה.

ורמינהי:

נשבית, והיו מבקשין ממנו עד עשרה בכתובתה –**פודה;****פעם ראשונה –****רצה – פודה;****מכאן ואילך –****רצה - אינו פודה;****ר"ש בן גמליאל אומר:****אם היה פרקונה כנגד כתובתה – פודה****אם לאו - אינו פודה, דלא יהא טפל חמור מן העיקר = תנאי כתובתה יתר על הכתובה.**

?!

רבן שמעון בן גמליאל תרי קולי אית ליה = לא יותר על דמיה שהיא ראויה לימכר בשוק, ולא יותר על כתובתה.

What is/are the machloket/ot, and how do we pasken?

משנה כתובות נא.**לא כתב לה "אם תשתבאי - אפרקינך ואותבינך לי לאינתו"; ובכהנת: "אהדרינך למדינתך" - חייב,****שהוא תנאי בית דין.****נשבית - חייב לפדותה, ואם אמר "הרי גיטה וכתובתה ותפדה את עצמה" - אינו רשאי.****משנה גיטין מה.****אין פודין את השבויין יתר על כדי דמיהן, מפני תיקון העולם;****רי"ף****ת"ר: נשבית והיו מבקשין עד עשרה בדמיה פעם ראשונה פודה מכאן ואילך רצה פודה רצה אינו פודה****רשב"ג אומר אין פודים השבויים יתר על דמיהם מפני תיקון העולם****וכן הלכה****ת"ר****נשבית והיו מבקשין עד עשרה בכתובתה פעם ראשונה פודה מכאן ואילך רצה פודה רצה אינו פודה****דברי רבי****רשב"ג אומר אם היה פרקונה כנגד כתובתה פודה ואם לאו אינו פודה****והלכה כרבי**

רמב"ם הלכות אישות פרק יד הלכה יט

אין מחייבין את הבעל לפדות את אשתו ביתר על דמיה אלא כמה שהיא שוה, כשאר השבויות. היו דמיה יתר על כדי כתובתה, ואמר: 'הריני מגרשה וזו כתובתה ותלך ותפדה את עצמה' - אין שומעין לו, אלא - כופין אותו ופודה אותה, אפילו היו דמיה עד עשרה בכתובתה, ואפילו אין לו אלא כדי פדיונה. במה דברים אמורים? בפעם ראשונה, אבל אם פדאה ונשבת פעם שנייה ורצה לגרשה - הרי זה מגרש ויתן כתובה והיא תפדה את עצמה.

רא"ש מסכת כתובות פרק ד סימן כב

ת"ר נשבת והיו מבקשין ממנה עד עשרה בדמיה פעם ראשונה פודה מכאן ואילך רצה פודה רצה אין פודה רשב"ג אומר אין פודין השבוים יתר על כדי דמיהם מפני תיקון העולם. פסק רב אלפס ז"ל הלכה כרשב"ג, משום דקתני סתמא דמתני' בגיטין "אין פודין את השבוים יתר על כדי דמיהם מפני תקון העולם", ומשמע כל שבוין = אפילו אשתו נמי. והר"ר מאיר הלוי ז"ל פסק כתנא קמא, דהלכה כרבים, ומתני' דגיטין - איירי בשאר שבוין, אבל אשתו כגופו, וכמו שאדם יכול לפדות עצמו בכל ממונו, אשתו נמי, כיון דחייב לפדותה בתנאי כתובה - כמו שיש לה ממון דמי, וכן מסתבר.

ת"ר

נשבת והיו מבקשין ממנה עד עשרה בכתובתה פעם ראשונה פודה מכאן ואילך רצה פודה רצה אינו פודה דברי רבי רשב"ג אומר אם היה פרקונה כנגד כתובתה פודה ואם לאו אינו פודה. הא דקאמר "רצה אינו פודה" - פירש רש"י אינו פודה כלל, דלא תקינו לאשה אלא פדיון אחד. וי"מ ביתר מכדי כתובה. ומסתבר כפי' רש"י, דמאי שנא פדיון שני מפדיון ראשון אם חייבוהו חכמים בפרקונה?! לעולם, כי היכי דבפדיון ראשון עבדי טפל חמור מן העיקר, ה"ה בפדיון שני?! ופסק רב אלפס ז"ל הלכה כרבי. ואף על גב דקי"ל הלכה כרבי מחבירו, ורשב"ג אביו היה - הכא מתני' דייקא כרבי, דקתני סתם "נשבת - חייב לפדותה" = בכל מקום שנשבת, אפי' ביותר מכתובתה. והרמב"ם ז"ל כתב: "אם נשבת פעם שנייה ורצה לגרשה - הרי זה מגרשה ותפדה את עצמה בכתובתה":

רבינו ירוחם - מישרים נתיב כג חלק ה דף נז טור ד

נשבת והיו מבקשים עד עשר' בדמיה פעם ראשונה פודה מכאן ואילך רצה פודה רצה אינו פודה. נשבת והיו מבקשים ממנה עד עשרה בכתובתה פעם ראשונה פודה שנייה אינו פודה ביתר מכתובתה אבל פודה אותה שנייה אם לא יהיה יותר מכתובתה ופרש"י דאינו פודה כלל, דלא תקינו לאשה אלא פדיון א', וכן נראה עיקר.

שולחן ערוך אבן העזר הלכות כתובות סימן עח סעיף ב-ג

אין מחייבים את הבעל לפדות את אשתו יותר על דמיה, אלא כמו שהיא שוה, כשאר השבויות. וי"א דאשתו כגופו דמי, ויכול לפדות בכל אשר לו (טור והרא"ש בשם הרמ"ה הובא בב"י). היו דמיה יותר על כדי כתובתה, ואמר: הריני מגרשה וזו כתובתה ותלך ותפדה את עצמה - אין שומעין לו, אלא כופין אותו ופודה אותה אפילו היו דמיה עד י' בכתובתה, ואפילו אין לו אלא כדי פדיונה. בד"א? בפעם ראשונה; אבל אם פדאה ונשבת פעם שנייה ורצה לגרשה - מגרשה ונותן לה כתובתה והיא תפדה את עצמה; אבל בלאו הכי - אינו חייב לפדותה בפעם שנייה (ב"י).

כתובות מז:

תנו רבנן:

תיקנו מזונותיה תחת מעשה ידיה,**¹וקבורתה תחת הגדוניהא שהכניסה לו והיא כתובה בשטר כתובתה והוא יורש –****לפיכך בעל אוכל פירות.**

"פירות" מאן דכר שמייהו!?

חסורי מחסרא והכי קתני:

תיקנו מזונותיה תחת מעשה ידיה,

ופירקונה תחת פירות שהוא אוכל מנכסי מלוג שלה,

כגון נכסים שנפלו לה משניסת, או שהיו לה קודם לכן שלא שמאתן לו בנדוניית כתובתה,

וקבורתה תחת כתובתה –

לפיכך בעל אוכל פירות.

מאי "לפיכך"?

מהו דתימא? מיכל לא נכלינהו, אנוחי ננחינהו;

דאם כן - מימנע ולא פריק²,קמ"ל דהא עדיפא³:

זימנין דלא מלו = לא יהא בפירות כדי פרקונה,

והשתא, כי אכלינהו ולא ידיע כמה הוה פריק לה מדיליה,

דהכי תיקון, דאיהו אכיל בין רב בין מעט, ופריק לה מדידיה כל כמה דהוי.

ואיפוך אנא = מזונות תחת פירות, ופרקונה תחת מעשה ידיה!?

ונפקא מינה דאי אמרה 'איני ניזונית ואיני עושה' - לא כלום קאמרה.

אמר אביי⁴:**תיקנו מצוי – למצוי; ושאינו מצוי - לשאינו מצוי.**

=מזונות ומעשה ידיה - מצוין; שבויה ואשה שיש לה נכסי מלוג - לא שכחי.

תוספות כתובות דף נב עמוד א**רצה אינו פודה – פי' בקונטרס: דלא תקינו רבנן אלא חד פדיון.**

משמע מתוך פירושו דאם נשבית פעם שנית - דאינו פודה כלל, אפילו בדמיה.

וקשה, דלעיל (דף מז:) מסקינן תקנו מצוי למצוי,

דמשמע דפירות ופרקון מצוין יותר מכתובה וקבורה,

לפי שאלו אינם אלא פעם אחת כל ימיה, אבל פירות ופרקון אפשר להיות כמה פעמים!

וצ"ל לפירוש

דאדרבה: פירות ופרקון - אינו מצוי, אבל קבורה - חשיבא מצוי,

לפי שהנשים ממהרות למות מן האנשים, כדאמר בירושלמי, וכן כתובה מצוי הוא.

ור"ח פירש:

דרצה - אינו פודה יותר מכדי דמיה; אבל כדי דמיה – פודה.

ותימה לרשב"א

דא"כ, לרבנן נמי תיקשי פרקון אפרקון שני: אף על גב דכדי דמיה יותר על כתובתה, וברייתא אחרת משמע דאין

פודה יותר על כתובתה! ויצטרך לשנויי תרי קולי אית להו בפרקון שני, ומשמע דלא צריך לשנויי הכי אלא

לרשב"ג.

¹ פירקוביץ 187+: [ופרקונה] וקבורתה

שני קטעי גגניזה: [קונה] ובקבורתה

² (דאם כן - מימנע ולא פריק) [דאם **משתבאי** פריק **נפשה**]³ מינכן 95: עדיפא [לה]⁴ וטיקון 113: {אביי} [רבא]

גיטין מה.

\מתני'

אין פודין את השבויין יתר על כדי דמיהן,

ואין מברייחין את השבויין,

רשב"ג אומר:

ואין לוקחין ספרים, תפילין ומזוזות מן העובדי כוכבים יותר על כדי דמיהן,

\גמ'

איבעיא להו:

האי מפני תיקון העולם –

משום דוחקא דצבורא הוא = אין לנו לדחוק הצבור ולהביאו לידי עניות בשביל אלו,

או דילמא,

משום דלא ימסרו עובדי כוכבים נפשיהו ולגרבו ולייתו טפי מפני שמוכרין אותן ביוקר?

ונפקא מינה אם יש לו אב עשיר או קרוב שרוצה לפדותו בדמים הרבה, ולא יפילהו על הצבור.

ת"ש: דלוי בר דרגא פרקא לברתיה בתליסר אלפי דינרי זהב. אלמא משום דוחקא דציבורא הוא.

אמר אביי: ומאן לימא לן דברצון חכמים עבד?! דילמא שלא ברצון חכמים עבד!?

תוספות כתובות דף נב עמוד א

והיו מבקשין ממנה עד עשרה בדמיה פעם ראשונה פודה –

וא"ת: והא דבעי בפ' השולח (גיטין דף מה. ושם) אהא דתנן אין פודין את השבויין יותר מכדי דמיהן מפני תיקון העולם

אי משום דוחקא דציבורא הוא או משום דלא ליגרו בהו טפי,

תפשוט מהכא דמשום דוחקא דציבורא דקתני, דפודה עד עשרה בדמיה!?

וי"ל: דאפי' לטעמא דלא ליגרו וליתו טפי - לא תקינו שלא יוכל לפדות אדם את עצמו יותר מכדי דמיו,

שהרי עור בעד עור וכל אשר לאיש יתן בעד נפשו (איוב ב), והכא אשתו כגופו.

והא דבעי התם למיפשט מהא דלוי פרקיה לברתיה עד תליסר אלפי דינרי - היינו משום דאין בתו כגופו.

רבינו יהונתן מלוניל על הרי"ף מסכת כתובות (לפי דפי הרי"ף) גמרא דף יט עמוד א [כתובות נב א/]

מפני תקון העולם - שהיו השבאין מעלין את השבויין לדמים יקרים.

לפיכך אין מלמדן להם לפדות שבויין מידן יותר מכדי דמיו. וכן הלכתא כרשב"ג . . .

"רשב"ג אומר: אם פרקונה" - שלא יפדנה יותר מכשיעור כתובה,

דתרי קולי אית ליה לר"ג בפרקונה, דבעי כדי דמיה וכדי כתובתה, אבל טפי מדמיה, אף על גב דבציר מכתובתה; אי נמי: טפי

מכתובתה, אף על גב דבציר מדמיה - לא פריק לה.

"ולית הלכתא כותיה בהא, אלא כר" - ר"ל: דלעולם פריק לה פעם ראשונה אפילו עד עשרה [מ]שיעור (מ)כתובתה, ובלבד

שתשוה האשה כן, דיותר מכדי דמיה אין לנו להכריח הבעל לפדותה.

נמוקי יוסף (בשיטות קמאי)

"תנו רבנן: נשבית והיו מבקשין ממנה עד עשרה וכו'" -

פירוש: מפני תקון העולם, אי משום דוחקא דצבורא או משום שלא ירגילו לשבאים לעלות בדמיהן.

וקיי"ל כרשב"ג שאין כופין לבעל לפדות יותר מדמיה, דחיישין לדוחקא דידיה כמו דחיישין לדוחקא דצבורא,

ושמין דמי גופה כשפחה הנמכרת בשוק, דאין שמין את האדם לפי עשרו,

ומיהו אם רצה – פודה, אפילו בכל ממון שיש לו, דכל אשר לאיש יתן בעד נפשו ואשתו כגופו היא, טפי מבניו ובנותיו, ולפדיון נפשו לא

חששו לתקן, אלא אין כופין לבעל הוא דקאמר רשב"ג,

אבל לשבויין דעלמא - ודאי חששו לתקן כדאמחן, ואפילו לקרוביו, כל שאינם כגופו ממש.

רא"ה מסכת כתובות דף נב עמוד א

קשיא לן, דהא במסכת גיטין בפרק השולח תנן: אין פודין את השבויין מפני תיקון העולם,

ואיבעיא לן מפני תקון העולם דקאמר משום דוחקא דציבורא, או משום דלא ניגרו בהו, ולא איפשיטא,

ואמאי לא אייתי ליה מהא דהויא כפלוגתא,

דהא לתנא קמא דאמר רוצה פודה – וודאי אית ליה דטעמא משום דוחקא דציבורא, וכיון דבעל הוא דפודה, הכא ליכא משום דוחקא

דציבורא, והיינו דאמרין דאם רוצה - פודה,

ורשב"ג סבר דטעמא משום דלא ניגרו בהו, והיינו דקאמר דאפילו רצה - אינו חייב לפדותה!?

ואפשר לומר: דבדין הוא דהוה יכיל למפשט מהא, אלא דאשכחן דכוות' טובא בתלמודא מלתא דאיבעיא לן בחד דוכתא

ומיפשטא בדוכת' אחריתי ממילא, ולא מייתינן לה עלה . . .

מפני תיקון העולם;

מפני תיקון העולם;

מפני תקנת השבויין.

מפני תיקון העולם.

בדין פדיין שבויים יתר על כדי דמיהן במקום סכנה

טז) ולכאורה עדיין יש לדון בנ"ד ממה ששינו בגיטין (מה).
אין פודין את השבויים יתר על כדי דמיהן, מפני תקון העולם,
ובגמ':

איבעיא להו, משום תיקון העולם, היינו משום דחוקא דציבורא, או משום דלא ליגרבו ולייתו טפי?
(פירש"י):

שלא ימסרו עכו"ם נפשם ליגרבו ולייתו טפי מפני שמוכרים אותם ביוקר.

ונפ"מ בין שני הטעמים, אם יש לשבוי קרוב עשיר שרוצה לפדותו בדמים הרבה ולא יפילהו על הציבור).
ת"ש:

דלוי בר דרגא פרקא לברתיה בתליסר אלפי דינרי זהב.

אמר אביי: מאן לימא לן דברצון חכמים עבד?! דילמא שלא ברצון חכמים עבד!?

וז"ל הרמב"ם (פ"ח מהל' מתנות עניים הי"ב):

אין פודין את השבויים ביתר על כדי דמיהן מפני תיקון העולם, שלא יהיו האויבים רודפים אחריהם לשבותם.
וכ' מרן הכ"מ:

שפסק רבינו כהטעם דלא ליגרבו ולייתי טפי, ושכ"פ הרי"ף.

וכן פסקו הטוש"ע יו"ד (סי' רנב ס"ה).

ולפ"ז מקום יש בראש לומר

ששחרור מספר גדול של מחבלים כמו בנ"ד, ע"י פעולתם הנועזת של חבריהם החוטפים,

יעודד אותם למסור עצמם, ויתאמצו לחטוף עוד מטוס שיש בו הרבה יהודים כדי לסחוט שחרור נוסף של חבריהם
המחבלים הכלואים בישראל,

ושייך נמי בכה"ג הטעם דדילמא ליגרבו ולייתי טפי, ועי"כ ימשיכו לסכן את חיי ישראל ביתר שאת.

גיטין נח.

ת"ר:

מעשה ברבי יהושע בן חנניה שהלך לכרך גדול שברומי.

אמרו לו: תינוק אחד יש בבית האסורים, יפה עינים וטוב רואי וקווצותיו סדורות לו תלתלים.

הלך ועמד על פתח בית האסורים, אמר: מי נתן למשיסה יעקב וישראל לבוזזים?

ענה אותו תינוק ואמר: הלא ה' זו חטאנו לו ולא אבו בדרכיו הלך ולא שמעו בתורתו.

אמר: מובטחני בו שמורה הוראה בישראל. העבודה! שאיני זז מכאן עד שאפדנו בכל ממון שפוסקין עליו.

אמרו: לא זז משם עד שפדאו בממון הרבה, ולא היו ימים מועטין עד שהורה הוראה בישראל.

ומנו? רבי ישמעאל בן אלישע.

גיטין מו:

מתני'. המוכר את עצמו ואת בניו לעובדי כוכבים - אין פודין אותו, אבל פודין את הבנים לאחר מיתת אביהן.

גמ'. אמר רב אסי: והוא שמכר ושנה ושילש.

הנהו בני בי מיכסי דיזפי זוזי מעובדי כוכבים ולא הוה להו למפרעינהו, אתו וקא גרבי להו.

אתו לקמיה דרב הונא. אמר להו: מאי איעביד לכו, דתנן: המוכר את עצמו ואת בניו לעובדי כוכבים - אין פודין

אותו?!

אמר ליה רבי אבא: לימדתני רבינו, והוא שמכר ושנה ושילש?!

אמר ליה: הני מרגל רגילי דעבדי הכי.

ההוא גברא דזבין נפשיה ללודאי. אתא לקמיה דרבי אמי, אמר ליה: פירקן!

אמר ליה: תנן: המוכר עצמו ואת בניו לעובדי כוכבים - אין פודין אותו, אבל פודין את הבנים משום קלקולא,

וכ"ש הכא, דאיכא קטלא!

אמרו ליה רבנן לר' אמי: האי ישראל מומר הוא, דקא חזו ליה דקאכיל נבילות וטריפות?!

אמר להו: אימא לתיאבון הוא דקאכיל.

אמרו ליה: והא זמנין דאיכא היתירא ואיסורא קמיה, ושביק היתירא ואכיל איסורא?!

א"ל: זיל, לא קא שבקי לי דאפרקינך.

יביע אומר (המשך)

והנה בתוס' גיטין שם כ', זז"ל:

דלא ליגרבו ולייתו -

והא דתניא (כתובות נב.):

נשבית והיו מבקשים עד עשרה בדמיה - פעם ראשונה פודה!?

שאני אשתו, דהויא כגופו, ועדיפא מבתו דהכא,

ועל עצמו לא תיקנו שלא יפדה, שכל אשר לאיש יתן בעד נפשו.

והא דאמרינן לקמן בפ' הניזקין (נח.) גבי ר' יהושע בן חנניה דפרקיה לההוא תינוק בממון הרבה -

היינו לפי שהיה מופלג בחכמה.

א"נ: בשעת חרבן הבית, לא שייך דלא ליגרבו. עכ"ל התוס'.

ובתוס' גיטין (נח א) כ' בההיא עובדא דרבי יהושע בן חנניה,

ואף על פי שאין פודין את השבויים יותר מכדי דמיהן מפני תיקון העולם -

מ"מ, כשיש סכנת נפשות - פודין אף ביותר מכדי דמיהן,

כדאמרינן לעיל (מז.):

המוכר את עצמו ואת בניו לעכו"ם - אין פודין אותו, אבל פודים את בניו משום קלקולא,

וכ"ש הכא, דאיכא קטלא.

א"נ: משום דמופלג בחכמה היה.

עכ"ל.

וז"ל פסקי התוס' גיטין אות רטז:

כשיש סכנת נפשות - פודים שבויים יותר מכדי דמיהן,

או במופלג בחכמה.

ומוכח דס"ל ששני התירוצים אמת, וכל אחד מהם כדאי להתיר.

וכן פסק הגאון מהריק"ש בהגהות ערך לחם יו"ד סימן רנב ס"ד, על מ"ש מרן הש"ע שם,

"אבל אדם - יכול לפדות עצמו בכל מה שירצה, וכן לתלמיד חכם,

ואפ"י אינו ת"ח עתה, אלא שהוא תלמיד חריף ואפשר שיהיה אדם גדול - פודים אותו בדמים הרבה,

וכ' ע"ז מהריק"ש:

וכן אם יש סכנה - פודין אותו יותר על כדי דמיהן. ע"ש.

ולפ"ז, בנ"ד, שיש סכנה ודאית למאה יהודים החטופים - אין לנו לחוש לדילמא ליגרבו וליתי טפי,

שבמקום סכנה - אין לחוש לזה כלל, ופודים אותם בכל מה שאפשר.

(יז)

איברא, דחזי הוית להרמב"ן בחי' לגיטין (מה א) שכל בזה"ל:

ואי קשיא הא דאמרינן בגיטין (נח.): העבודה לא אזוז מכאן עד שאפדנו בכל ממון שפוסקים עליו,

והא אין פודין את השבויים יתר על כדי דמיהן!?

י"ל

דהתם מיירי בשעת החורבן, דליכא משום דליגרי בהו ולייתי טפי, שהרי כולם הלכו בשבי.

וי"א

דכל היכא דאיכא חששא דמיתה - פודים אותם בכל ממון שיכולים לפדותם.

ולא מסתבר,

דכל שבי - כולהו איתנהו ביה (כמ"ש בב"ב ח:);

ועוד, דגבי אשה איכא חששא דעריות - ולא חששו,

ואף על פי שקרקע עולם היא - מ"מ היה להם לחוש.

ומיהו מסתברא שתלמיד חכם - פודין אותו בכל ממון שבעולם, שת"ח אין לנו כיוצא בו,

ור' יהושע שפדאו - לפי שהכיר בו שהוא תלמיד ותיק, ולכן פדאו בממון הרבה. ע"כ. (וע"ע בהר"ן גיטין שם).

נמצא שלדעת הרמב"ן - גם במקום חשש סכנה אין פודין יותר על כדי דמיהן.

ולכאורה כן משמע מפשיטותא דגמ',

ומדקאמר אביי "מאן לימא לן דברצון חכמים עבד וכו'", ואמאי לא דחינן דהתם מיירי במקום סכנה, שאז יש לפדות

אפ"י ביותר מכדי דמיהן!?

וי"ל.

אולם, הנה המאירי גיטין (מה א) כ':

כבר ביארנו שאין פודין את השבויים יתר על כדי דמיהן,
ולא משום דוחקא דצבורא הוא, אלא מטעמא דלא ליגרו בהו ולייתו טפי;
הלכך: אפי' בפודה עצמו או קרובים עשירים - אין מרשים לפדות ביותר מכדי דמיו,
אלא שמ"מ חולקים בפודה עצמו, שאין מונעים אותו מכלום.
(כמ"ש התוס' גיטין נב. הנ"ל, וע"ע בתוס' כתובות נב א).
ויש שואלים:

שהרי לקמן בפ' הניזקין אמר ר' יהושע העבודה שלא אזוז מכאן עד שאפדנו בכל ממון שיפסקו עליו, ולא זו משם עד שפדאו בממון הרבה?!

וי"ל

שזו בשעת חרבן הבית היתה, ואין לחוש דלגרו בהו טפי, שהרי כולם גלו ונשבו;
או שמא כל שיש חשש מיתה - אין לדבר קצבה,
ואף על פי שאמרו בב"ב (ח:): דרך כלל, שבוי - כולוהו איתנהו ביה -
מ"מ, שבי שעיקרו לממון - אין בו חשש מיתה;
וי"א:

שאותו שפדה - תלמיד חכם היה, ות"ח חייבים לפדותו בכל ממון שבעולם, וליכא משום אגרוי טפי, שתורתו משמרתו. עכת"ד.
מדברי המאירי למדנו תירוץ לקושית הרמב"ן על מ"ש התוס' שבמקום סכנת מיתה פודים אותו אפי' ביותר מכדי דמיו,

ולפ"ז עדיין יש לנו מקום לפסוק כדברי התוס' שבמקום סכנה פודים אותו ביתר מכדי דמיו,
ואין לחוש לטעמא דליגרו בהו טפי.

וכן פסק המהרש"ל בים של שלמה (פ"ד דגיטין סי' עב) וז"ל:

ומהאי סוגיא דאמרינן (גיטין מז.) "אבל פודין את הבנים משום קלקולא, וכ"ש הכא דאיכא קטלא"
שמענין דהיכא דאיכא סכנה - פודין אותו אפי' כמה פעמים.
וכן הוא להדיא בטור יו"ד סי' רנ"ב.

ונראה בעיני

שכשם שסכנת נפש ביטלה הא דאין פודין כששנה ושילש,
ה"ה נמי שביטלה הא דאין פודין את השבויים יותר מכדי דמיהן.
וכן המנהג. עכ"ל.

וכ"כ עוד ביש"ש שם (סי' יו), וז"ל:

והאידנא, אנשי ישראל גומלי חסדים בארצות תוגרמה וסביבותיה - פודים את השבויים יותר ויותר מכדי דמיהן, ומוותרים על דוחקא דציבורא, ה' יוסיף להם על שכרם.
גם בהיות ובעוה"ר לע"ע נתמעטו ישראל בגולה -
יש לחוש על שארית הפלטה, לכל תכבה ח"ו גחלת ישראל,
ומה גם לעת כזאת שמכבידין על שבויי ישראל בעינויים ויסורין קשים לכופם לעבור על דתם ולחלל שבת ויו"ט שלא לצורך,
ואף יש לחוש שאם לא יפדו - שמא יהרגום השוכים לרוע לבכם ואכזריותם,
ובסכנת נפשות - פודין אפי' ביותר מכדי דמיהן,
ולכן נדבה רוחם ולבכם אותם לפדות השבויים אפי' ביותר מכדי דמיהן.

(והוסיף):

והנה שמעתי על מהר"ם מרוטנבורג שהיה תפוס במגדל איי - גזהם כמה שנים,
והשר תבע מקהלת ישראל סך גדול,
ובקשו לפדותו,

ולא הניחם הרב, כי אמר: אין פודין את השבויים יותר מכדי דמיהן.
ותמיהני,

שמאחר שהיה מופלג בחכמה ולא הניח כמותו בדורו בתורה ובחסידות - בודאי היה מותר לפדותו בכל ממון שבעולם,
ואף שמרוב ענוותנותו לא רצה להחזיק עצמו ת"ח מופלג, מ"מ היה לו לחוש על ביטול תורה שלו, ובפרט שרבים צריכים לו!
וצ"ל

שדעתו היתה שאם יפדוהו - יש לחוש פן יעשו השרים כן לגדולי הדור בעבור רוב ממון,
עד שלא יספיק ממון של כל הגולה לפדותם, ותשתכח התורה מישראל,

ולכן אמר החסיד (בדרך הוראת שעה) מוטב שלא יפדוהו, ותאבד החכמה היתרה שבישראל, ממה שתאבד התורה לגמרי.
והרי זה האות, שמאז פסקה גזרה של תפיסת חכמי התורה. עכת"ד.

ולפ"ז גם בנ"ד, שיש סכנה ליהודים החטופים - אין לחוש לההיא דליגרו בהו ולייתו טפי.

רבי מאיר וולף ב"ר גדליה נולד בלובלין בשנת שי"ח (1558), וכבר בילדותו נודע כעילוי. הוא למד בישיבה בוורשה, ורבה של ורשה רבי יצחק כ"ץ לקחו לחתן. בשנת שמ"ב (1582) הקים ישיבה בלובלין, ובשנת שמ"ז (1587) כשנפטר חותנו נבחר למלא את מקומו כרבה של קרקא וכראש הישיבה. בשנת ש"ה (1595) נבחר לרב בעיר לבוב (למברג), וכיהן שם עד שנת שע"ג (1613), אז נאלץ לעזוב בעקבות מעורבותו בפרשת 'הגט מווינה'. הוא חזר ללובלין עיר מולדתו ושימש שם ברבנות, עד שנפטר בשנת שע"ו (1616).

בשנת 1611 חלה נער בן שש-עשרה מ**לבוב**, יצחק וואלפיש, וקרוביה של אשתו 'בת שבע' מווינה - שחששו שבמקרה יומות תזדקק אשתו ל**חליצה** - ביקשו ממנו שייתן גט לאשתו, **על תנאי** שאם לא ימות ישוב וישיא אותה שנית לאישה. את הגט סידרו רבי **מנחם המדל** רבה של וינה, מגדולי פוסקי הדור, ורבי **יהושע פלק כץ**, בעל הסמ"ע, אף הוא פוסק נודע. הגט עצמו לא היה מעוגן בתנאי, אלא ניתן ללא תנאים, כאשר ההבטחה שיישא את האישה אם יבריא ניתנה בלא קשר לגט. לאחר זמן הבריא הבעל, אולם לאחר ריב פתאומי עם קרובי אשתו הודיעו לו הקרובים כי אינם משיאים לו שוב את בת שבע. הבעל, שנותר ללא אישה ואף ללא נכסים (את ביתו כבר נתן במתנה לאשתו לשעבר), פנה אל ה**מהר"ם מלובלין** רבה של לבוב, וזה פסק כי לאחר שהבריא הבעל הגט אינו גט, כיוון שלא התקיים התנאי שהבטיח את קיומו (מות הבעל). לפיכך, פסק ה**מהר"ם** כי האישה עודנה נשואה לבעלה, וכדי להתגרש ממנו היא זקוקה לגט חדש

שו"ת מהר"ם מלובלין סימן טו

וענותך תרבני אהובי ר"ג ור"מ פ"ה נ"י מהר"ר יעקב יצ"ו בצירוף האלוף מדברנא דאומתיה התורני הר"ר בונם יצ"ו ויתר ראשי ומנהיגי עם קדוש דק"ק אפטא יצ"ו כל אחד לפי רום הדרת מעלתו. על אשר נדרשתי על דבר הנער הנתפש בידי ישמעאלים שטענו עליו שנתפס עם הזונה הישמעאלית ורוצים לדונו במיתה או באונס המיר דת חס ושלום אם הקהל יצ"ו חייבים לפדותו במצות פדיון שבויים, או אם יש לו דין מומר למצוה אחת שאין מחוייבים לפדותו אפילו אם הוא לתיאבון? ועוד, שהוא פשע בעצמו, שמסר את עצמו בשביל תאות העבירה לסכנת נפשות? ואם חייבים לפדותו, אם החיוב הוא אפילו יתר מכדי דמיו? ומהו פי' בכדי דמיו? זה תורף ותוכן השאלה: הגם שכל רז לא אניס ממ"ת ומה אדע אשר לא תדעו, ומה גם עתה בדינים פשוטים כאלו, מכל מקום משום אין מסרבין לגדול אמרתי להשיב על דבריכם על ראשון ראשון, ואומר: תשובה

דבר פשוט הוא לפי סוגייתא דשמעתין דפרק השולח על מתניתין דמוכר עצמו לעכו"ם דיש לנער זה דין מצות פדיון ואין טענה לפטור מחיוב פדיונו מטעם שהוא פשע בעצמו, שאין פושע בעצמו יותר ממוכר עצמו לעו"ג, ואפ"ה פעם ראשון ושני פודין אותו, כדאיתא התם אמתניתין, דקתני מי שמוכר עצמו לא"י אין פודין אותו אמר רב אשי והוא שמכר ושינ' ושילש וזה מיירי אפילו באין מבקשין להרגו, ופושע הוא, ומבואר בכל הפוסקים, וכן אין פושע יותר גדול מההוא גברא דזבין עצמו ללודאי, שהיה בדעת ר' אמי לפדותו אפילו בשינה ושילש מטעם שהיו מבקשין להרגו, וע"כ איירי שינה ושילש, דאל"כ למה היה לו לומר "וכ"ש הכא דאיכא קטלא", כדאיתא התם, וכמבואר בדברי הרמב"ם והטור שכתבו "ואם בקשו להרוג - פודין אותו אפילו לאחר כמה פעמים". ואף על גב דכתב הסמ"ג והסמ"ק בשם ר' אליעזר ממי"ץ, וסיום דבריו: "ומה שמשמע בפרק השולח שר' אמי היה רוצה לפדות מומר אוכל לתיאבון - לפנים משורת הדין היה עושה" - לא אמרו זה אלא מטעם שהיה מומר אוכל נבילות לתיאבון, ור"ל שמה שר' אמי היה רוצה לפדותו אפילו לאחר שאמרו הוא מומר הוא וכו', והוא השיב להם אימא לתיאבון הוא אוכל, שאף על פי כן היה רוצה לפדותו - זה לא היה אלא לפנים משורת הדין, אבל מתחילתה[ה], קודם שאמרו לו שהוא מומר - היה רוצה לפדותו מן הדין ומצד החיוב, אף על פי שפשע בעצמו, דהא הביא ראה ממתניתין דקתני "אבל פודין את הבנים וכו', וכ"ש הכא דאיכא קטלא, ומתניתין ע"כ חיוב קתני. ומה שרוצים לפטור מן החיוב מטעם שיש לדמות זה למומר אוכל נבילות לתיאבון - אין נראה כלל, ודאפשיג'ילין] את"ל שהעו"ג טוענים עליו אמת ועבר עבירה זו - משום פעם אחת לא נקרא מומר, וכ"ש כשהוא בצנעה, והכי מוכח בהדיא בתוספות פרק קמא דחולין על מתניתין דהשוחט בשבת וביה"כ, דבעי לאוקמא שם במזיד -

כתבו התוספות שם:

"תימא! אי במזיד, היאך שחיתתו כשירה?! והא מומר לחלל שבתות אסור לאכול משחיתתו, כדמוכ לעיל?!
וי"ל: דהתם בפרהסיא, והכא בצנעה;

ועוד י"ל: דמשום פעם אחת לא חשיב מומר."

ואם יתעקש המתעקש לבקש חילוקים בין דין שחיטה לשאר דינים –

הלא מהרי"ק שורש ק"ס ענף ב' מביא גם כן ראייה זו בעצמה שהבאתי לדין אשת כהן שהיתה בין העו"ג דפעם אחת לא מקרי מומר, יעוין משם,

וק"ו איסור הבא על הנכריה בעצמה, שאינה מצוה ממצות התורה אלא מדברי קבלה או מדרבנן שגזרו עליה משום נשג"ז, כמבואר בכל הפוסקים ובטור אבן העזר סימן ט"ז,

ובפרט בזמנינו זה בעו"ה שרבים נכשלים בעבירה זו שאין להחשיבה כמומר לתיאבון.

ויש להביא ראייה שגם אם אין האיש הנתפס בחזקת כשרות, וגם אם פשע בעצמו - אף על פי כן חייבים לפדותו, מהא שנמצא בהגהות מרדכי דגיטין וז"ל:

מצאתי נ"ל דאתם ריקים, כיון ששחקו ב' פעמים או ג' על גופם - אין פודין אותם,

וראייה מפרק השולח:

הנהו בני מנסי דיזפי זוזא מעכו"ם וכו'

אתו לקמיה דרבא.

אמר: מאי אעביד לכו, דתנן: המוכר עצמו לעכו"ם אין פודין אותו, ומוקי לה בגמרא בשינה ושילש?! עד כאן לשונו הרי לך בהדיא שאף שהיו רקים גם פשעו בגופם - אף על פי כן לא פסק שאין פודין אותם, אלא מטעם שעשו כן ב' או ג' פעמים, ואם כן, הרי הן כשאר כל אדם מישראל, ובפעם ראשון וב' פודין אותו, ואם מבקשין להרגו - פודין אותם אפילו לאחר כמה פעמים, כמו שכתבנו לעיל.

וכ"ש שאין עדים על הנער, והעכו"ם מוחזקים להעליל ולשקר אשר פיהם דבר וכו';

וכ"ש בזמנינו זה בעו"ה שמוחזקים להעליל עלינו.

מכל הלין טעמין נראה שאין לפטור מהחיוב בטענה זו.

אמנם, נ"ל פשוט דאין מחוייבים לפדותו יותר מכדי דמיו;

ולא ידעתי מהיכי תיתי שיעלה על הדעת שיהיו מחוייבים לפדותו יותר מכדי דמיו,

דמ"ש משאר שבויים חוץ מת"ח, כמבואר בפוסקים!?

דהא הכא שייכי טעמים דתרי שינויים דגמרא: טעמא דדוחקא דצבורא, גם טעמא דלא ליגרבו,

כי אם יפדו אותם בסך גדול - בכל יום יעלילו על כל בר ישראל שיכנס לבתיהם לומר שנתפס עם הזונה,

ואי משום שמבקשים להרגו - לא אשתמט שום פוסק לכתוב ולחלק שאם מבקשים להרגו שמחוייבים לפדותו

אפי' יותר מכדי דמיו, ולא כתבו אלא שאם מבקשין להרגו - פודין אותם אפי' לאחר ששינה ושילש,

ואדרבא, מוכח בהדיא מסוגייתא דשמעתין דההוא גברא דזבין נפשיה ללודאי וכו' - שאין פודין אותו אלא בכדי

דמיו, שהרי ר' אמי שרצה לפדותו הביא ראייה ממתניתין דקתני אבל פודין את בניו וכו',

וע"כ הא דקתני אבל פודין את בניו - היינו בכדי דמיו, דומיא דרישא דקתני "מי שמכר עצמו לעכו"ם - אין פודין

אותו", דר"ל בכדי דמיו, דיותר מכדי דמיו פשיטא דלא עדיף משאר שבויים, דדומיא דה קתני בסיפא "אבל פודין את

בניו וכו'", דהיינו נמי בכדי דמיו.

ועוד יש להביא ראייה בהדיא דמשום דלא יטמאו בין העו"ג אין פודין יותר מכדי דמיו,

דהתוס' הקשו שם בהשולח על מתני' דאין פודין את השבויים יותר מכדי דמיהם מהא דרבי יהושע בן חנניה דפרקי'

לההוא תינוק בממון הרבה בפ' הניזקין, ותרצו משום שהיה מופלג בחכמה, ומה הקשו!?

והא התם היה חשש שלא יטמא בין העכו"ם, שהרי תינוק קטן היה, ומתני' קתני אבל פודין את בניו וכו' משום שלא

יטמאו בין הע"ג?! אלא ע"כ האי דפודין את בניו ר"ל בכדי דמיהם, ומהא מייתי ר' אמי לקטלא מכח כל שכן, ודיו

לבא מן הדין להיות כנדון:

ועוד יש להביא ראייה מתשובת רבינו יעקב ווי"ל ס"י קמ"ח

במעשה של אשתו ונינו של כמ"ר אברהם עזרא שהי' נתפסי' למות ביד שלטון אחד,

גם רצו להפך הילדה לדת ישמעאליים,

שפדה אותם ר' דוד בעד אלף זהובים,

וטען עליו אברם עזרא הנ"ל ולא רצה לשלם לו מחמת שפדה אותם יותר מכדי דמיהם,

ולא השיב עליו רבינו יעקב הנ"ל לסתור טענתו לומר שאין הדין כן אלא שפודין הניתנה להריגה אפי' יותר מכדי דמיהן, אלא השיב וז"ל:

ומ"ש וז"ל ופדה אותם יותר מכדי דמיהם ויותר משיש יכולת בידו וכו' – לא מפיה אנו חיים, שבאתה לשנות את הידוע וכו' ע"ש ובסי' קמ"ג שם.

אם כן, ש"מ דאפי' בהניתנים להריגה - אין פודין אותם יותר מכדי דמיהן, ומה שחייב אותו לשלם אלף זהו' - אפשר שערך דמיהן היה כן,

אבל אין לומר שטעמו היה שהוא פוסק כסברת הרא"ש דס"ל דאשתו מחוייבים לפדותם אפי' יותר מכדי דמיהן דאשתו כגופו דמי ועל עצמו לא תקנו חז"ל, כמבואר באשר"י פרק נערה שנתפתתה, וכן הוא סברת מהר"ם בר ברוך בתשובותיו סי' קס"ד דאפי' היו מבקשים ממנו עשרה בדמים, וכת"ק דברייתא ולא כרשב"ג דפרק נערה - דאם כן, היה לו לרבי יעקב ווי"ל לפרש ולהשיב כן.

וגם אין לומר משום שאותו האיש אברם עזרא היה איש עשיר מפורסם, כמו שמבאר והולך שם, ע"ש באותה תשובה.

זה אינו, משום דפי' בכדי דמיה למאן דפסק כרשב"ג דאין פודין אפי' אשתו אלא בכדי דמיה – אינו ר"ל לפי עשרו של בעל, כמו שאפרש בסמוך בע"ה;

ופירושו של כדי דמיו - היינו כפי מה ששואה למכור בשוק כעבד.

ויש להביא ראייה מהא דכתב הרמב"ם פרק י"ד מהל' אישות וז"ל

אין מחייבים את הבעל לפדות את אשתו יותר על דמיה כמה שהיא שוה כשאר שביות עכ"ל.

וטעמו משום שהוא פוסק כרשב"ג דפליג התם בפרק נערה, דקתני התם בברייתא נשבי', והיו מבקשים ממנו עד עשרה בדמים,

פעם ראשון - פודה וכו'

רשב"ג אמר:

אין פודין את השבויים יותר מכדי דמיהן וכו',

וכתב שם הרב המגיד:

אין מחייבים את הבעל וכו' - בגמ' מחלוקת תנאים היא, ופסקו בהלכות כן,

ופי' דמיה - שהוא ששמן אותה כשפחה הנמכרת בשוק, ולא לפי עושר הבעל;

וכן כתב הרב ז"ל, ודבר ברור הוא

עכ"ל.

וא"כ, ק"ו בשאר שבויים שאינו לפי עושר, כגון האב הפודה את בנו או בתו,

וק"ו שאינו לפי עושר הציבור שפודהו.

ועוד, דהא מדמה רשב"ג שאר שבויים לאשה, וכן כתוב בשלטי הגבורים דף תפ"ח בשם ריא"ז וז"ל:

ואין חייב לפדותן יותר מכדי דמיהן כפי מה שראויים לימכר בשוק שפחה כיוצא בה, שאין פודין את השבויים יותר מכדי דמיהם כו',

ואף על גב דבארצינו זה אין רגילות למכור עבדים ושפחות בשוק –

מ"מ, מאחר שלא מצינו בדברי שום אחד מהאחרונים שום גילוי דעת שבזמנינו ישתנה הדין מדין הגמרא,

מסתמא גם בזמנינו צריכין להעריך דמיו כמה היה שוה לימכר בשוק שמוכרין שם עבדים ושפחות,

כגון בארץ ישמעאל ותוגרמה,

כאלו היה נשבה ביד איזה קדר שהיה מוליכו שם למכור,

והכל לפי הזמן והענין.

ואף על גב שמצינו בדברי מהרי"ק שורש ח' ענף ב' שכתוב שם בתשובה על השאלה שנשאל וז"ל

דפשיטא דאיכא למימר דלעולם לא נתכוון שמעון וחביריו לפרוע חלק כחלק,

אלא מענין המתחלקת לעניים, דהפסד מועט להם, שאין רגילות לחלק סך גדול לעניים,

אבל לענין פדיון שבויים, דדבר ידוע הוא שהיא הוצאה מרובה, ורגילות הוא לפדותן בסך גדול, דאיכא למימר

דלצדקה כהאי לא איכוון וכו'

עכ"ל –

י"ל

דר"ל דכדי דמיה איקרי סך גדול נגד הצדקה המתחלקת לעניים, שהיא הוצאה מועטת ממש, וגם אינו מבואר בדבריו שחייבים לפדותן, אלא שכתב שרגילות לפדותן בסך גדול. ע"כ כתבתי מה שנראה לע"ד מצד דין הגמרא והפוסקים: אמנם המתקתי סוד ועצה עם החכם השלם התורני האיש משה במהר"ר יהושע יצ"ו ולפי הנראה שאין הצר שוה בנזקי הנער, לא במיתתו ולא בכפירתו, ולא דינא קא בעי, שהרי גם בדיניהם לא היה לנער זה שום חטא ומשפט מות לפי הנראה ממכתב כתב, שזונה מופקרת היא, אלא שנתן עיניו בממונכ' בעו"ה, ואף אם לא תפדו את הנער - אזי יעליל עליכם ממקום אחר כדי להוציא מחשבתו הרעה להוציא ממון מידכם לפועל, ואדרבא, אם תצילו את עצמכם מידו - תבער אש חמתו בכם יותר, דוגמא הארי או הזאב הדורס כשהנדר' מציל עצמו מידו, ובאם שח"ו שהנער יבא לידי המרת לדת ישמעאלית - אזי גם הוא יהיה בערככם, שהצר זה יסיתנו להוציא דבות רעות ועלילות שקרים, ומי יודע עד היכן יגיעו הדברים ח"ו, ע"כ אה' הלא אנשים חכמים ונבונים אתם תשקלו נא במאזני שכליכם הזך הדרך הטוב והנכון לכם לפי הענין ולפי הזמן והמושל, וק"ל, ובכן ישמרכם א-ל שדי ויאמר לצרת עמו ישראל די. וישלח לכם ברכה עד בלי די. נאם אהובכם מאיר הצעיר וכו':

(יח)

ואנכי הרואה בשו"ת מהר"ם מלובלין (סי' טו),

שנשאל

על אודות נער שנתפס ביד עכו"ם בטענה שתפסוהו עם זונה נכרית, ורוצים לדונו למיתה, והשיב,

שאע"פ שפשע בעצמו - מ"מ חייבים הצבור לפדותו,

שהרי אין לך פושע בעצמו יותר מהמוכר עצמו ושנה ושילש, ובכל זאת היכא דאיכא קטלא - פודים אותו, כמ"ש בגיטין (מז.).

וה"ה לכאן.

אולם נ"ל פשוט שאין מחוייבים לפדותו יותר מכדי דמיו,

דמהיכא תיתי שיעלה על הדעת לפדותו ביותר מכדי דמיו,

דמאי שנא משאר שבויים חוץ מת"ח דקיי"ל "אין פודין את השבויים יותר מכדי דמיהן",

או משום דוחקא דצבורא, או משום כי היכי דלא ליגרבו ולייתו,

וה"נ שייכי שני הטעמים!?

ואם משום שמבקשים להורגו -

לא אשתמיט שום פוסק לכתוב ולחלק שאם רוצים להורגו - שמחייבים לפדותו יותר מכדי דמיו,

ואדרבה, מוכח בגמ' (גיטין מז.) בדין מי שמכר עצמו ללודאי שא"צ לפדותו יותר מכדי דמיו.

ויש להביא ראיה בהדיא מהתוס' בפרק השולח (גיטין מה א) שהקשו מר' יהושע שפדאו לאותו תינוק בממון הרבה,

ותירצו מפני שהיה מופלג בחכמה; א"נ שבשעת החרבן לא שייך דליגרבו ולייתי;

והרי התם תינוק קטן היה, והיה חשש שלא יטמע בין העכו"ם, וקתני "אבל פודין את הבנים שלא יטמעו בין העכו"ם!?"

וע"כ דס"ל להתוס' דהיינו בכדי דמיהן ולא יותר,

ומכאן למד ר' אמי להיכא דאיכא קטלא, מכח ק"ו,

ודיו לבא מן הדין להיות כנידון, שאף במקום שמבקשים להורגו - אין לפדותו יותר מכדי דמיו. עכת"ד.

ובס' בית הלל יו"ד (סי' רנב סק"ב) כ' ע"ז:

ושמעתי בשם הגאון מהר"ר שמואל קיינובר (בעל תפארת שמואל) שאמר:

שנעלם מעיני המהר"ם מלובלין מ"ש התוס' (גיטין נח א) שאם יש סכנת נפשות = פודים אותו יותר מכדי דמיו.

והוסיף,

שאע"פ שיש לדחות ראיית התוס' מדין המוכר עצמו, שאפשר דבסתם שבוי יש לחוש יותר דליגרבו ולייתו,

אבל האמת כדברי התוס', שאם רצו להרגו - חייבים לפדותו בכל ממון שיפסקו עליו,

שהרי כ' הרמב"ם (בפ"ח מהל' מתנות עניים ה"י)

שהמעלים עיניו מפדיון שבויים -

ה"ו עובר על לא תאמץ את לבבך ולא תקפוץ את ידך, ועל לא תעמוד על דם רעך, ועל לא ירדנו בפרך לעיניך.

ונודע מאי דקיי"ל בשו"ע או"ח (סי' תרנו) שחייב אדם ליתן כל ממונו כדי שלא יעבור על איסור לא תעשה". ע"כ.

ולכאורה דבריו תמוהים,

שמביא ראיה מדברי הרמב"ם דמירי בכל פדיון שבויים,

והרי בכל זאת שנינו שאין פודין את השבויים יותר מכדי דמיהן, אף על פי שיש בזה איסור ל"ת!

וצ"ל בכונתו,

כי בסתם שבוי - יש כח ביד חכמים לעקור ד"ת בשב ואל תעשה, משום תקנת העולם, כי היכי דלא ליגרבו ולייתו,

ולכן תקנו שלא לפדותו יותר מכדי דמיו,

אבל באופן שיש סכנת מיתה ממש, שלא מצינו במפורש שתיקנו חז"ל,

ואדרבה ממעשה דר' יהושע שפדאו לאותו תינוק, וכ' התוס' שבמקום סכנה לא תיקנו חז"ל -

חזר הדין ככל מצות ל"ת, שחייב ליתן כל ממונו כדי שלא יעבור באיסור לא תעשה,

וכמו שחילק המאירי (גיטין מה.) בין סתם שבוי, לשבוי העומד בסכנה ממש.

וכנ"ל.

וראיתי להגאון שערי דעה ביו"ד שם, וכן בס' בן אברהם פר' במדבר (דפ"ב סע"ד),

שעמדו ג"כ על דברי הרב בית הלל הנ"ל,

ולפמש"כ אתי שפיר.

ומה שהעירו עוד השערי דעה והרב בן אברהם שם, דבלא"ה איסור ל"ת שהוא בשב ואל תעשה - דינו כמ"ע, שא"צ לבזבז כל ממונו, וכדמשמע מלשון הראב"ד שהובא בב"י (סי' תרנו) שלא אמרו אלא במ"ע בשב ואל תעשה, אבל במצות ל"ת - אפילו כל ממונו, ומשמע שעיקר טעמו הוא משום דמ"ע היא בשוא"ת, משא"כ בל"ת שהיא בקום ועשה, הא ל"ת בשוא"ת, דינו כמ"ע. עכת"ד.

הנה אף על פי שכ"כ החות יאיר (ס"ס קלט) שאם השר מונע מלקבור המת, אף שהמלין את מתו עובר בל"ת - א"צ לבזבז כל ממונו משום כך, מאחר שאינו עובר על ל"ת בקום ועשה אלא בשוא"ת. ע"ש.

וע"ע במור וקציעה ופמ"ג או"ח (סי' תרנו). ע"ש.

אולם בשו"ת הריב"ש (סי' שפז) סוף ד"ה ונאמר, כ' בזה"ל: ואם יאמר בעל הדין שמצות ל"ת שאין בה מעשה הרי היא בענין זה כמ"ע, כיון שאינו עובר בידיים, עליו הראיה, שאם התירו במ"ע הקלה ובשוא"ת - אין למדין למצות ל"ת אף על פי שאינה בקום ועשה, שאין למדין חמור מן הקל. ע"כ.

הא קמן שהריב"ש נגידים ידבר דבל"ת אף על פי שהיא בשוא"ת, יש חומר של איסור ל"ת בקו"ע. וע' בהגהות רעק"א יו"ד (ר"ס קנז) שהעיר כן על החו"י הנ"ל מד' הריב"ש.

וכן העיר הרב בית השואבה (דף צט ע"א) שדברי החו"י בזה אינם אלא מן המתמיהים, שהוא הזכיר ד' הרמ"א (ר"ס קנז), ושם ציין לדברי הריב"ש סי' שפז דס"ל דאף בל"ת שהוא בשוא"ת דינא הכי. ע"ש.

וכן בשו"ת עמודי אש (סי' ד כלל ז דכ"ט ע"ד והלאה) האריך להקשות ע"ד החו"י ופמ"ג שנעלם מהם ד' הריב"ש, ושכן מוכח מדברי הב"ח והש"ך והט"ז ביו"ד סי' רלב, שאין חילוק בל"ת בין שהוא בקו"ע או בשוא"ת. ועש"ב.

וע"ע בשדי חמד דברי חכמים (סי' לט). עש"ב.

(וע' בפתחי תשו' סי' רנב סק"ד שגם הוא כ' על הבית הלל לחלק במצות ל"ת בין כשהוא בשוא"ת או בקו"ע, וציין למ"ש בפתחי תשו' ר"ס קנז, שהביא מחלוקת האחרונים בזה, ול"ז מד' הריב"ש).

ובשו"ת חתם סופר (חחו"מ ס"ס קעז) כ', שלד' הסוברים שבמצות ל"ת אף בשוא"ת צריך לבזבז כל ממונו - קשה על מ"ש הרמב"ם שבפדיון שבויים המונע עצמו - עובר על ל"ת דלא תעמוד על דם רעך וכו', וא"כ, אמאי אמרינן בגיטין (מה א) שאין פודין את השבויים יותר מכדי דמיהן, משום דוחקא דצבורא וכו'?! ונ"ל

דלא אמרה הר"ן שצריך לבזבז כל ממונו אלא ביחיד, אבל ציבור הנדחק, ובפרט בזמן שאוה"ע ידם תקיפה על ישראל - דוחקא דציבורא הוי בכלל פקו"נ, כמ"ש ביו"ד (ס"ס רנא). ע"כ.

ולכאורה קשה, שא"כ, מה הקשו התוס' מדין נשבית והיו מבקשים עד עשרה בדמיה פודה, הא התם ביחיד, וחייב לבזבז כל ממונו!?

וכן מאי פשיט הש"ס מדלו' בר דרגא דפרקא לברתיה, ואמר אביי דילמא לאו ברצון חכמים עבד, והא כיון שיש ביכולתו לפדותו גם אם יתן כל הון ביתו באהבה, רשאי וחייב לעשות כן, שלא יעבור על ל"ת?! (והרמב"ם נמי לא כתב טעמא דדוחקא דציבורא אלא כי היכי דלא ליגרבו ולייתו), ויותר היל"ל שיש כח ביד חכמים לעקור ד"ת בשוא"ת.

וכן העיר בשו"ת עמודי אש הנ"ל. וי"ל.

ואכמ"ל יותר בזה. ודו"ק.

(ט)

ועכ"פ מ"ש מהר"ם מלובלין

דלא אשתמיט שום פוסק שיחלק ויאמר שאם יש סכנת מיתה לשבוי - פודין אותו יותר מכדי דמיו, בודאי שנעלם מעינו הבדולח דברי התוס' גיטין (נח א) שחילקו כן לחד תירוצא, וכמו שהעיר בצדק המהרש"ק שהובא בס' בית הלל הנ"ל, וכן הקשה הגאון מהר"י בן ג'ויא בס' טל אורות (בדרשותיו ד"ח ע"ג). ע"ש.

והשערי דעה יו"ד שם כ'

שאינן בזה השגה בעיקר הדין,

שהרי התוס' כ' תירוץ אחר = משום שהיה מופלג בחכמה.

וגם התוס' גיטין (מה א) לא כתבו חילוק זה וכו'. ע"ש.

הנה אי מהא - לא איריא,

שהרי בפסקי התוס' הביאו ב' התירוצים, שבכל א' מהם פודין יותר מכדי דמיו,

ומוכח שכוונת התוס' בתי' הב', שאפי' לא היתה סכנה נשקפת לחייו של התינוק, כיון שהיה מופלג בחכמה - שפיר

דמי לפדותו יותר מכדי דמיו,

וזה שלא כמ"ש בשו"ת צמח צדק (ס"ו כח) בהגהת בן המחבר, בתי' הב' של התוס',

א"ב אין פודין אפ' היכא דאיכא סכנת נפשות אא"כ היה מופלג בחכמה". ע"ש.

וליתא, ואשתמיטתיה דברי הפסקי תוס' הנ"ל דס"ל להקל בשניהם.

אלא שיש לנו תנא דמסייע ליה להמהר"ם מלובלין, הוא הרמב"ן בחי' לגיטין (מה א),

דס"ל שאף במקום סכנה - אין פודין יותר מכדי דמיהן.

שהתקנה היתה כוללת לכל השבויים, אף על פי שמסתמא צפויים הם לסכנה,

כמ"ש: שבוי - כולהו איתנהו ביה,

ולא פלוג רבנן בתקנתם,

וה"ט, שיש לחוש ג"כ לשמא יגרבו ולייתו טפי באיום שיהרגום אם לא יפדום בדמים מרובים.

וגדולה מזו מצאנו להמאירי (ב"ק פ א)

במעשה של החסיד שהיה גונח מלבו, והביאו לו עז לינק ממנה בשחרית לרפואתו,

וכשבאו חבריו לבקרו, אמרו לסטים מזוין בביתו של זה ואנו באים אצלו,

וכ' המאירי,

ואף על פי שבמקום פקו"נ הותרו האיסורים להתרפא מהם -

מ"מ, דבר שנאסר מכה תקנה ומחשש פסידת אחרים - ראוי להחמיר בו ביותר וכו'. ע"ש.

ואמנם יש לדחות

דהתם י"ל שחולה שאין בו סכנה הוי,

כהיא דכתובות (ו א) גונח יונק חלב מהבהמה בשבת וכו', שלא התיירו לו אלא שבות דרבנן, משום דהוי כחולה

שאינן בו סכנה,

וכמ"ש הר"ן בשבת (קמה א),

וכ"כ המהרש"א ב"ק שם.

ושו"ר שכ"כ המאירי עצמו בכתובות (ו א) ובבית הבחירה לביצה (ב. עמוד ט).

ולכן יפה כ' המאירי בגיטין (מה א)

שבמקום סכנה - לא חיישינן דליגרו בהו טפי, ופודין אותם אפ' ביתר על כדי דמיהן.

ושוב מצאתי בשדי חמד (מע' א כלל קכט) שהביא מ"ש בתשו' צמח צדק סי' כח הנ"ל,
 שלתי' הב' של התוס' "אפי' במקום סכנה - אין פודין את השבויים יתר על כדי דמיהן",
 וכתב ע"ז:

ותימה,

שהרי אין לך דבר העומד בפני פקו"נ?

ומד' התוס' אין ראייה,

שי"ל הכוונה שאפי' אם לא היה חשש סכנה - היקל ר' יהושע לפדותו מפני שהיה מופלג בחכמה,
 אבל כשיש סכנה - לכ"ע פודין יותר מכדי דמיהן.?!?

וכן מוכח בפסקי תוס'.

אלא דלפום ריהטא יש סעד לדברי הצמח צדק ממ"ש המאירי (ב"ק פ א)

שבדבר הנאסר מכח תקנה ומחשש פסידת אחרים ראוי להחמיר ביותר, ואפי' במקום פקו"נ,

וה"נ י"ל בדיון שבויים,

אלא שכבר כתבנו לעיל אות טז שאף המאירי לא כ' כן מן הדין אלא ממדת חסידות. עכת"ד.

ולא זכר שר מד' המאירי גיטין (מה א) שמבואר בדבריו שיש להקל במקום סכנה.

וגם לא העיר מד' הר"ן והמאירי בפי' גונח דכתובות (ס א).

ועמש"כ בשו"ת יביע אומר ח"ד (חחו"מ סי' ו).

ואכמ"ל.

ר' אליהו ב"ר שמואל נולד בלובלין שבפולין בערך בשנת ת"ך (1660). למד אצל גדולי בריסק, אח"כ שימש כאב"ד בכמה קהילות בפולין וליטא, ובסוף בעיר אייבשיץ. בשנת תע"ב (1712) הדפיס באמשטרדם את ספרו 'יד אליהו' הכולל מאה תשובות בכל חלקי השו"ע, ובו נשא ונתן גם עם גדולי דורו, כ'חכם צבי' ועוד. יותר מאוחר עלה לא"י והתיישב בחברון, ושם נפטר בערך בשנת ת"ק (1740). נוסף לספר תשובותיו הכין לדפוס כמה חיבורים אחרים, אך הם לא הגיעו לידינו. למאגר הוונס הספר יד אליהו עם תיקונים והוספות ע"פ מהדורת בני ברק תשמ"ג.

שו"ת יד אליהו סימן מג

שאלה

אם מחויב אדם להכניס עצמו בסכנות נפשות כדי להציל חברו בודאי, או אינו מחויב בזה אבל עכ"פ רשאי לעשות כן אם רוצה, ממדת חסידות או מחמת אהבת חברו, או אינו רשאי לסכן עצמו כלל בשביל הצלת חברו?

תשובה

לא נתבאר בדברי השאלה על מי ומי הוא הספק:

אם שניהם, המציל והניצל, שוים, כגון שזה וזה ת"ח,

או שניהם ע"ה,

או א' ת"ח וא' ע"ה?

איברא, דאיתא בהגהות מיימן דצריך לסכן עצמו בשביל הצלת חברו,

והובא בכ"מ ספ"א מהל' רוצח, ובב"י סי' תכ"ו בח"מ,

ונתן הב"י טעם לדבריו, משום דזה ספק וזה ודאי, וראיה מן הירושלמי. ע"כ,

ואיני יודע אם כוונתו לזה הירושלמי שאבאר בע"ה:

נלע"ד דליתא להאי דינא כלל, וכאשר אבאר בע"ה,

ואפשר דמ"ה השמיטו הב"י ולא הביא האי דינא בש"ע שם בסי' תכ"ו, ע"ש בסמ"ע:

אך לעד"נ עיקרא דהאי דינא הכי:

אם שניהם שוים במעלה, כגון שניהם ת"ח או ע"ה, ומכ"ש אם המציל ת"ח והניצל ע"ה,

דאינם רשאים להכניס עצמם אפילו בספק וההצלה ודאי, ולא איכפת לן בספק או בודאי בזה,

(וממעשה דעולא בנדרים כ"ב משמע קצת דא"צ לסכן עצמו אפילו בספק ע"ש)

ומכ"ש דאינם חייבים אפילו בשניהם שוים, ואצ"ל אם המציל ת"ח ולא הניצל.

(עמ"ש בס' הלכות קטנות סי' רכ"ט, ולדעתי נפשט' הספיקא שלו דתלה באופנים שכתבתי.)

אך אם המציל אינו ת"ח כמו הניצל –

אז נלע"ד דמותר להכניס עצמו, אבל אינו מחויב, אם לא ממדת חסידות אם ירצה, כאשר אבאר בס"ד.

(עמ"ש בס' חסידים סי' תרצ"ח דמצוה להדיוט לומר הרגוני ולא חברי ת"ח)

ובפירוש של ר' שם טוב פתיחה של מורה נבוכים ו'ב ז"ל

אבחר מיתת אלף סכלים בעבור הצלת איש מעולה, ולא מיתת איש מעולה בעבור הצלת אלף סכלים כו',

ואף דאפשר דלאו מר בר רבינא חתם ע"ז:

ואביא ראיה על כל פרטי דינים הנ"ל

והנה דין הראשון מ"ש לחלק בין מי שיש לו מעלה על חברו –

זה ש"ס ערוך בסוף הוריות:

האיש קודם לאשה כו' כהן קודם ללוי לוי לישראל כו'

אימתי? בזמן שכולם שוים, אבל ממזר ת"ח קודם לכ"ג ע"ה

והובא בהרמב"ם, ובטור י"ד סי' רנ"א ורנ"ב, ובסי' רמ"ו בהג"ה סעיף ט"ו.

...

הגם שתו' כתבו בפ' הניזקין [דנ"ח] (דכ"ח) גבי האי ינוקא שפדאו בממון הרבה, דמשום סכנת נפשות פודין יותר

מכדי דמיו, כדמשמע בפ' השולח דמ"ה כו',

א"נ, משום דמופלג בחכמה היה.

עכ"ל -

תירוצא קמא - לא קאי אליבא דאמת,

וכ"מ בפ' השולח דשינויא קמא ליתא עכ"פ,

וכ"מ בירושלמי דהוריות,
 וגם הרא"ש לא כתב האי שינויא, רק משום דהיה ראוי להיות ת"ח, ומכ"ש ת"ח עצמו,
 וכמ"ש בס"י רנ"ב ס"ד
 וצ"ל הא דלא הזכירו הפוסקים האי דינא דהריגה - משום דבשבי כולהו איתנהו
 וכ"מ בפ"ח מהל' מתנות עניים, דאפילו בעומד להריגה - אין פודין יותר מכדי דמיו.
 אך צ"ע דלא הזכיר דין אם בת"ח מותר ליתן יותר
 וע"כ צ"ל מדלא ס"ל חילוק דהריגה, א"כ צ"ל תירץ שני של תוס' גבי האי ינוקא שפדאו בממון הרבה
 עמ"ש בס' חסידים ס"י תתקנ"ז ובס' י"ע אזכה דף מט"א:
 הרי לפנינו דהכל תלוי במעלה, ולא בודאי או בספק,
 ובאמת איך נאמר לחלק שיכניס עצמו בסכנה משום ספק הואיל וחבירו בודאי,
 דהא אפילו בממון הקל אמרו המע"ה, ואפילו מזיק אמר ברי וניזק אמר שמא ק"ל דעדיפא שמא דניזק מברי דמזיק
 אף שי"ל קצת עכ"פ חזינן דעדיף טפי ספיקא דמוחזק מברי דמוציא ומכ"ש בחזקה דנפש':
 עי"ל ראייה דאין צריך להכניס עצמו בספק סכנה בשביל הצלת אחרים ממ"ש התו' בפ"ט דנדה דף ס"א גבי ר'
 טרפון שלא רצה להטמין הני בני גלילא דנפק עלייהו קלא דקטל נפשא כו' שלא רצה לסכן עצמו עבורם אף
 שמסתמא לא היה אצלו רק ספק סכנא אם יודע למלכות דמסתמא היה יכול להתנצל שא"י שהרגו והם היו בודאי
 הצלה אלו הטמינים עכ"ז לא היה רצה להטמינם מספק ובשו"ת בית יעקב בס"י ק"ז הוציא פי' התו' מפשוטו ולא דק
 ועיין מ"ש בגוף הדין שם אינו כן:

(כ)

אמנם בשו"ת יד אליהו מלובלין (סי' מג דמ"ח ע"ג) כ' שאף במקום סכנה אין פודין יותר מכדי דמיו, ות' הא' בתוס' גיטין (נח.) - לא קאי אליבא דאמת, ולכן לא חילקו בזה הפוסקים, משום דשבו - כולהו איתנהו ביה. ע"ש.

גם בשו"ת כנסת יחזקאל (סי' לח) הביא השגת המהרש"ק והבית הלל על המהר"ם מלובלין הנ"ל, והשיג עליהם שלא עיינו כראוי, דהך תירוץא דמהני סכנה - היינו דוקא לטעמא דדוחקא דצבורא, אבל לטעמא דלא ליגרבו ולייתו - אדרבה, יאימו ויבקשו להרוג את השבויים ביתר שאת כדי שיפדום ביוקר; וכיון דאנן קיי"ל כטעמא דלא ליגרבו ולייתו, וכמש"כ הרמב"ם והש"ע,

אף במקום סכנה - אין לפדות יותר מכדי דמיהן. ולכן התוס' בפ' השולח (מה א) לא כתבו לחלק שכשיש סכנה פודין - משום דהתם קאי לטעמא דלא ליגרבו ולייתו טפי. ומה שסיים המהר"ם מלובלין שמשום חלול ה' יש לפדות אפ' ביותר מכדי דמיהן - היינו משום דהרי"ף והרא"ש ס"ל דבעיא דלא איפשיטא היא, ויכולים לומר הקהל קים לן כוותייהו. ע"ש.

ובאמת שהמאירי (גיטין מה ב) כ' שעיקר הטעם משום דלא ליגרבו בהו ולייתי טפי, ולא משום דוחקא דצבורא, ואח"כ כ' שבמקום סכנה - פודין יותר מכדי דמיהן, אלמא דאף לדין דנקטינן כטעמא דלא ליגרבו ולייתו - סמכינן שפיר להתיר במקום סכנה לפדות יותר מכדי דמיהן, וכמ"ש ג"כ בפסקי התוס' הנ"ל.

ואעיקרא י"ל דבנידון המהר"ם מלובלין, שהיה תפוס בערכאות שדנין ע"פ משפט בדינא ודיינא - לא שייך כי היכי דלא לגרבו ולייתי טפי, ושפיר דמי לפדותו אפ' ביותר מכדי דמיו, וכ"כ סברא זו בשו"ת גור אריה יהודה (במפתחות ליו"ד סי' מד), וטענת היד אליהו מלובלין הנ"ל דסתם שבו - כולהו איתנהו ביה, שהיא בעצם קושית הרמב"ן בח' לגיטין (מה א) - כבר ייטבה המאירי הנ"ל, שעכ"פ בסתם שבו לצורך ממון - אין בו סכנה כל כך, וכן מוכח ממ"ש הש"ך (סי' רנב סק"ט) בהא דקיי"ל בשו"ע שם "שאם היה הוא ואביו ואמו בשבי - אמו קודמת לכולם" - דהיינו בשביה שאין בה סכנת נפשות, אבל כשיש סכנת נפשות - חייו קודמין אף לשל אמו. ע"כ, והקשה הברכי יוסף (שם סק"ד), דהא קתני שהיו בשבי, וסתם שבו - כולהו איתנהו ביה, וא"כ, הו"ל במקום סכנת נפשות! ע"ש.

ולפמ"ש המאירי - ניחא שפיר גם ד' הש"ך. (וע' בשו"ת מהר"י וייל סי' קמט. ודו"ק).

והרבנים יד אליהו וכנסת יחזקאל - לא ראו דברי פסקי התוס' שעומדים כנגדם, ולא דברי הרמב"ן שמסייעם, וגם נעלם מהם דברי המהרש"ל בים של שלמה שכ' היפך דבריהם וס"ל דלקושטא דמילתא במקום סכנה - פודין את השבויים יותר מכדי דמיהן, וכן פסק המהריק"ש כדברי התוס', וכן פסק הגאון רבי יהושע צונצין בשו"ת נחלה ליהושע (סי' ה) שאם יש בין השבויים ילדים קטנים, ואין השובים רוצים להפריד ביניהם לבין הגדולים שבהם - כופים את הצבור לפדותם אפ' ביותר מכדי דמיהן, מפני שיש חשש פן יטמעו בגוים, ואפ' היכא דשייכי הני תרי טעמי דדוחקא דצבורא ולגרבו בהו טפי, וכדאמרינן בגיטין (מז א):

המוכר את עצמו ואת בניו - פודין את הבנים לאחר מיתת אביהם משום קלקולא,

וכ"ש היכא דאיכא קטלא וכו'.
 ואף על גב דמתנא' תנן סתמא: המוכר את עצמו - אין פודין אותו,
 מ"מ אמרינן דהיכא דאיכא טעמא דטמיעה או קטלא - פודין,
 ה"נ מאי דתנן: אין פודין את השבויים יותר על כדי דמיהן -
 היכא דאיכא טמיעה או קטלא - פודין,
 דכיון דגבי הדדי קתני להו - לית לן לפלוגי בינייהו.
 וטעמא דמסתבר הוא, דכל היכא דאיכא טמיעה או קטלא - לא חיישינן לדילמא אתו לאגרוויי בהו, שאין ספק מוציא מידי ודאי,
 וכ"ש דלא חיישינן לטעמא דדוחקא דצבורא במקום אבוד נפשות.
 ואין ספק שעל זה שמכו כל הראשונים להיות פודין את השבויים יותר על כדי דמיהן. ע"כ.
וכ"כ בשו"ת בית דוד (חיו"ד סימן קכ),
 שמדברי התוס' גיטין (נח א) - יש ללמוד שבמקום סכנת נפשות, או שיש חשש שיטמע בין הגוים -
 פודין אותו אפ"ל ביותר מכדי דמיו,
 והמהריק"ש הביא דבריהם להלכה.
 ואף שלכאורה נראה מסתמות דברי הפוסקים שלא חילקו בזה, אלמא דלא ס"ל הכי, אלא ס"ל כתירוץ הב' דמופלג בחכמה שאני -
 מ"מ נראה יותר שהפוסקים סמכו על מה שאמרו במי שמוכר עצמו ובקשו להורגו - שפודין אותו אפ"ל לאחר כמה פעמים,
 וכן כשיש חשש טמיעה - סמכו על מה שאמרו שפודין את הבנים לאחר מיתת אביהן משום קלקולא,
 וה"ה שבזה פודין את השבויים ביותר מכדי דמיהן. עכת"ד.
וכן פסק בשו"ת גור אריה יהודה (במפתחות לחיו"ד סי' מד).
וכן העלה הגאון רבי דוד קראסו בשו"ת ידי דוד (סי' נו), וכתב,
 שאף הרמב"ן בחידושו לגיטין (מה א) דס"ל דבאיכא חשש מיתה - נמי אין לפדות ביותר מכדי דמיו,
 גם הוא אזיל ומודה כשיש סכנה ממש,
 ורק במקום חשש סכנה כ' דלא מסתבר לומר כן, דשבי - כולהו איתנהו ביה.

[א"ה,

וכ"כ בס' משכנות יעקב דף קפו ע"ב לחלק בזה,
 והוא בשו"ת שמע אברהם סי' יב דמ"ג סוף ע"ד.
 וצע"ק.]

ושוב הביא דברי המהר"ם מלובלין הנ"ל,
 והשיג עליו שלא ראה מ"ש התוס' גיטין (נח א) דבמקום סכנה - פודין יותר מכדי דמיו.
 ושכן פסק המהר"י קולון (שורש ז),
 ושכן דעת המהרש"ל ביש"ש הנ"ל. ע"ש.
וכן בס' לב מבין (בפ"ח מהל' מתנות עניים הי"ג, דק"ה ע"א)
 הביא להלכה דברי התוס' גיטין (נח א)
 ללמוד משם לדין המוכר עצמו ובקשו להורגו, שיש לפדותו אפ"ל ביותר מכדי דמיו.
 והביא ג"כ דברי הנחלה ליהושע הנ"ל, שכל שיש לחוש לטמיעה או קטלא - פודין אותו ביותר מכדי דמיו. ע"ש.
ויש לציין בזה גם מ"ש הרדב"ז בתשו' ח"א (סי' מ)
 שכל שיש לחוש לטמיעה בין האומות - פודין אף ביותר מכדי דמיהן,
 שאין אנו פודים אלא הדת, שלא יעבירום עליה,
 ובדרך כלל, השבאים כופין את השבויים לחלל שבת ומועדים, ומייסרים אותם ביסורין קשים ומרים יותר ממיתה,
 ואף על פי שיש מקום לבע"ד לומר שלא חילקו חכמים בזה -
 מ"מ י"ל דילמא לא איירי תנא בשבויים כאלה,
 וכיון שהדבר ספק, הנח להם לישראל שמעצמם מתנדבים לפדותם וששים ומחזים במצות פדיון שבויים.
 ויפה נהגו להחזיק במדת אברהם אבינו איש החסד,
 וכדכתיב נדיבי עמים נאספו עם א-להי אברהם. ע"כ.
 וע' להלן בסמוך.

(כא)

וכן בקדש חזיתיה להגאון רבי אברהם פלאגי בשו"ת שמע אברהם (סי' יב) שהאריך הרחיב כיד ה' הטובה עליו, והשיב על דברי המהר"ם מלובלין הנ"ל באורך, ודחה ראיתו מדברי המהר"י וייל סי' קמח – קמט, [א"ה, גם בשו"ת ידי דוד קראסו הנ"ל כ' לדחות ראיית מהר"ם מד' מהרי"ו, וכ' שמשם ראייה להיפך. וצע"ק. עש"ב].

ואחר יצא אחיו הגאון רבי יצחק פלאגי בס' יפה ללב ח"ג (סי' רנב סקי"א), והביא להקת הפוסקים בזה מערכה לקראת מערכה הנ"ל, והביא ג"כ מ"ש הרב בן אברהם (פר' במדבר דפ"ב ע"ד) שאף במקום שיש סכנה - נ"ל שאין פודין ביותר מכדי דמיהן, (והוכיח כן ממ"ש ב"ב ח: שבו - כולו איתנהו ביה), והשיג עליו שלא הסתייע מד' הרמב"ן שדחה סברת התוס' (גיטין נח א) בזה, וכ"כ היד אליהו מלובלין להלכה, ומ"מ, כיון שמדי פלוגתא לא נפיק, כמ"ש הרב בן אברהם עצמו להלן (בפר' ראה דקט"ז סע"א) דפלוגתא דרבוותא היא היכא דאיכא סכ"נ אם פודין ביותר מכדי דמיהן, א"כ, כיון דחמירא סכנתא מאיסורא - נקטינן שפודין אותם אפ"ל ביותר על כדי דמיהן. עכת"ד.

והנה, אף על פי שמצאנו תנא דמסייע ליה –

הוא הרדב"ז הנ"ל,

שכיון שהדבר ספק - הנח להם לישראל לפדות אפ"ל ביותר מכדי דמיהן –

מ"מ יש להעיר ממ"ש הר"ן בגיטין (מה א)

שטעמן של הראשונים, שסתמו ולא פירשו הטעם דאין פודין את השבויים ביותר מכדי דמיהן,

אי משום דוחקא דצבורא, או משום דלא לגרו בהו טפי,

משום דכיון דלא אפשרטא בעיין ואיכא למיחש לתקלה - אין פודין, דשב ואל תעשה שאני. ע"כ.

אולם י"ל

דשאני היכא דאיכא סכנה ממש, עדיפא מדין סתם שבוי,

וכמ"ש המאירי הנ"ל,

ודמי למ"ש ג"כ שסכנה העומדת לפנינו עדיפא מהחששא של סכנה לעתיד דליגרבו ולייתו.

(וכעין מ"ש הנחלה ליהושע,

דבכה"ג חשיב ספק וודאי, ואין ספק מוציא מידי ודאי.

וכיו"ב כ' בס' מושב זקנים על התורה ר"פ וישב,

שאף שידע יעקב אבינו שבניו שונאים את יוסף, שלחו אליהם להצילם מודאי סכנה,

שהיו בשכם, והוא מקום מוכן לפורענות, שיבואו לנקום נקמת אנשי שכם,

ואילו יוסף הוא בספק סכנה, והודאי מוציא מידי ספק. ע"כ.

וכ"ה בהדר זקנים שם בשם ר"א אבן עזרא, והובא בס' רביד הזהב פר' מקץ (פרק מג פסוק ח). ע"ש).

שו"ר בשדי חמד (דברי חכמים סי' עז) שהאריך ג"כ בזה,

והעיר כאמור מדברי הר"ן על מ"ש היפה ללב בזה,

שגם הבית הלל כ' דספק איסורא הוא, ולחומרא (שצריך לפדותם),

וכבר השיג ע"ז הרב יד שאול,

ומ"מ, בנ"ד,

שרוב הפוסקים ס"ל שבמקום סכנה פודין ביותר מכדי דמיהן,

ולא מצאנו בגדולי הפוסקים שיאמרו להיפך,

נראה שמצד הדין אית לן למינקט הכי. ע"כ.

וא"כ, אף בנ"ד

י"ל

שאפי' את"ל דחשיב בכה"ג כיותר מכדי דמיהן, מטעם דלא לגרו ולייתו טפי,
 מ"מ, כשיש סכנה ממשית בדבר, כבנ"ד - לא חיישינן להאי טעמא דדילמא מגרו בהו ומייתו טפי,
 ובלא"ה הם עושים כל מה שביכלתם לחטוף ולהרוג ולרצוח כדי לשבש מהלך החיים הרגילים במדינת ישראל,
 יה"ר שחרבם תבוא בלבם וקשתותם תשברנה.
 ואעיקרא -

אין לנו להוסיף ולהכניס גם נידוננו בטעם הגמ' דלא לגרבו ולייתו טפי, שנאמר על תקנה מסויימת,
!!!!!!!(כי בני"ד לא חשיב כל כך כיותר על כדי דמיהן),
 ומכיון דהויא רק תקנה, וקודם שתיקנו כן - בודאי שהיו פודין ביותר מכדי דמיהן,
 אמרינן דבכה"ג שהוא ספק אם תיקנו בכלל - אוקמא אדינא.
 וכעין מ"ש הרשב"א בתשובה הובא בבית יוסף חו"מ (ס"ו יג).
 וכ"פ הרמ"א באבן העזר (סי' קיח ס"ו).
 וכ"כ המל"מ בפכ"א מהל' מלוה ה"א בד"ה ועוד יש לחקור.
 וכ"כ עוד הרבה מן האחרונים, ואסף איש טהור בשד"ח (מע' ת כלל סא). ע"ש.
 ודון מינה ואוקי באתרין.